

MAGYAR SZEMLE

FŐOLDAL A LAPRÓL SZERZŐK ARCHÍVUM ESEMÉNYEK ELÉRHETŐSÉGEINK PARTNEREINK ONLINE ÍRÁSOK

ÚJ FOLYAM XXX. 3-4. SZÁM

[Főoldal](#) » [Új folyam XX. 3-4. szám](#) » [Alkotmány](#) » [Közjó és alkotmányozás](#)**MÉRLEG**

A | A | A

Közjó és alkotmányozás**Király Miklós**

Magánjogászként, kereskedelmi jogászként szeretnék hozzájárulni ahhoz, hogy a közjó szolgálata mint legitim államcél, évtizedek mellőzése után visszakerüljön a magyar politikai és közjogi gondolkodásba.

Különösen aktuális a közjó szolgálatáról beszélni most, amikor nyilvánvaló, hogy Magyarország az elmúlt években mély gazdasági, társadalmi, erkölcsi válságba süllyedt; amikor a korrupció gyorsuló ütemben rága szét a társadalom szövetét; amikor a társadalom életereje láthatóan fogyóban, demográfiai válság van, mind kevesebb gyermek születik, a társadalom előregszik, s a nagy ellátórendszerek alig fenntarthatóak; s ráadásul a tudás átadását, újratermelését biztosító hazai felsőoktatás mind reménytelenebb helyzetbe kerül európai összehasonlításban.

Előadásomat négy részre tagoltam:

1. A közjó fogalma;
2. A közjó jelentőségéről az alkotmányozás során, és megjelenéséről az új Alkotmány szabályozási elveiben;
3. A közjó és az egyéni jogok közötti egyensúly kereséséről;
4. A közjó szolgálatának útjairól, nehézségeiről és kockázatairól.

A négy egység természetesen együtt hordozza mondandómat, önkényesen kiragadott elemek, részek bizonyosan torzítják az üzenetet.

1.

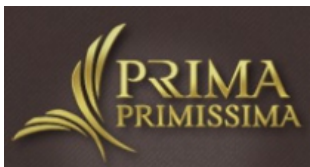
Ha az etimológiai szótárt fellapozzuk, megtudhatjuk, hogy a jó és a jog fogalmai a magyar nyelvben is összefüggnek. A jog nem más, mint az ősi finnugor szó, a jó egyik változata. A nyelvújítók vették fel újra a magyar nyelv szótárába ezt a kifejezést. A *jus* magyar megfelelője tehát a jog, és ez a jó fogalmához kapcsolódik, éppen úgy, ahogy a német és angol nyelvben is összekapcsolódnak a jó és a jog fogalmai. Az angol *right* és a német *Recht* szavak világosan utalnak erre. Talán e rövid szófejtés is indokolja, hogy nem érdektelen foglalkozni a közjó, a jó és a jog kapcsolatával.

E kapcsolatnak évezredes eszmetörténeti hagyománya van. *Platón* ideális államában az államhatalom erkölcsi erényekre épül, a közjónak és az igazságnak az ismeretére, önzetlen gyakorlására. *Quintilianus*, a retorika ókori nagy mestere szerint a legáltalánosabb kérdés mindig az, hogy erkölcsileg jó és hasznos-e az adott törvény.

Szent Ágoston szintén erről az oldalról közelíti meg a törvényeket, a szívbe írt törvényt, az erkölcsi természetű törvényt megfogalmazásával, mely hite szerint az örök isteni törvényben gyökerezik.

Ezt a platóni, ágostoni gondolatot bontotta azután ki egészen világosan ki *Aquinói Szent Tamás*, aki világossá tette, hogy az tekinthető törvénynek, ami a közjóra irányul. Mert a törvény olyan „értelmes és kihirdetett rendelkezés, amely a közjót szolgálja, és attól ered, akinek feladata, hogy a közösség gondját viselje”.

Természetesen ahhoz, hogy elfogadjuk a közjó és jog, a közjó és törvények vizsgálatát, hinnünk kell abban, hogy létezik közjó, ami nem egyszerűen az egyéni érdekeknek, jogoknak és szabadságoknak az összege, foglalatja, hanem egy közösség egészének a javát testesíti meg. Továbbá a közjó értelmesen leírható, megfogalmazható, képviselhető és politikai cselekvéseink során követhető. Ebből következik, hogy a közjó egyáltalán nem csak jogi kategória, hanem a *bonum commune* filozófiai, politikai, gazdasági értékfogalom, ami

hosszú évszázadokon át hivatkozási pontként szolgált. A történeti ív zárásaként, a legújabb időkből lehet hivatkozni XVI. Benedek pápa *Caritas in Veritate* című enciklikájára, mely újra hangsúlyozza, hogy „Az egyén java mellett létezik az a jó is, amely az emberek közösségi életéhez kapcsolódik: ez a közjó. A közjó az egyénekből, családokból, köztes csoportokból formált és társadalmi közösséggé egyesülő »mindannyiunk« java”.

Bizonyára lehetetlen részletesen felleltározni, számba venni a közjó tartalmát. Annál is inkább, mert az történelmi koronként, kultúránként, közösségenként változhat, változik. De azt mindenképpen kifejezi, hogy nemcsak az egyénnek, de az adott közösségnek is vannak jogai, védendő javai.

A közjó nem teljesen azonosítható a közérdekkel, hiszen az előbbinek világos pozitív értéktartalma van. A különbség nagyjából annyi közöttük, mint a „jó” és az „érdek” kategóriái között, a „köz” előtag ezt a különbséget nem oldja fel...

A közjó nemcsak etikai erejű megközelítése közügyeknek, hanem a gazdasági tevékenység kereteinek meghatározásánál is felhívható. A gazdasági tevékenységet sem szabad csak a piac, a profit logikája szerint értelmezni és leírni. Itt is fontos a közjó keresése, ami nem kizárólag a piaci szereplőknek a feladata, sőt elsősorban nem a piaci szereplőknek a feladata, hanem a politikai közösségnek és vezetőinek a felelőssége.

2.

Az alkotmányozás során egyrészt rejtetten, másrészt kifejezetten jelenik meg a közjó. Demokratikus társadalmakban az alkotmányozó hatalom ki nem mondva is a közjó érdekében cselekszik, amikor olyan államszerkezet, kormányzati rendszer megfogalmazására törekszik, amely alkalmas a politikai közösség hatékony és tartós szervezésére, irányítására, érdekeinek szolgálatára és védelmére, de egyúttal garantálja polgárainak jogait és szabadságait is.

Ugyanakkor a közjó megjelenhet sokkal közvetlenebb formában is az alkotmányozás során, amikor az alapító atyák bizonyos, a történelem zárandókútját járó közösség fennmaradása szempontjából alapvető értékeket fogalmaznak meg. Az új Alkotmány szabályozási elveiről szóló javaslat – nagyon helyesen – számos példával szolgálhat erre, melyek közül most néhányra hivatkoznék. A javaslat:

- Kiemelt védelemben részesíti a házasságot, mint férfi és nő legalapvetőbb és legtermészetesebb közösségét, és az ezen alapuló családot.
- Rögzíti, hogy alapvető emberi jogként minden ember életét, fogantatástól kezdve védelem illeti meg. Az emberi élet és méltóság sérthetetlen.
- Előírja, hogy az Alkotmány államcélként rendelkezzen a rászorulókról történő gondoskodásról és az ifjúság védelmezéséről.
- Állampolgári kötelezettségként tartalmazza a honvédelmi kötelezettséget és a közteherviselés kötelezettségét.
- Az alapvető rendelkezések között fogalmazza meg, hogy a közvagyon és közpénzek rendeltetése a közérdek szolgálatára, ez azonban nem csökkentheti a nemzet jövő generációinak lehetőségét arra, hogy saját szükségleteiket majd kielégítsék.
- S a közjó szolgálatát jelenti a nemzet, mint politikai közösség identitástudatának megerősítése, az utalás a Szent Koronára, mint a magyar államiság kifejezőjére.

Nyilvánvalóan nem egyszerűen elvont és steril elvekről van szó, hanem nemzetstratégiai célkitűzésekről.

Amikor például a méhmagzat életének védelméről szólnunk, arra a felelősségre is gondolnunk kell, amit a magyar nemzet az elmúlt ötven év mintegy 3 millió abortuszért, hárommillió ártatlanul kioltott életért visel, annak összes pusztító lelki, társadalmi, gazdasági következményével, amelyek összességében a közösség fennmaradását kérdőjelezzik meg. Mert bűneink miatt könnyen beteljesedhet rajtunk a cseremisiz népdal jóslata:

Folyik a víz, áll a part.

Elmegyünk innen, marad más.

Elmegyünk innen, marad más.

3.

A legérzékenyebb kérdés kétségkívül a közjó és az emberi jogok viszonya, amely megkerülhetetlen az alkotmányozás során is.

A kérdés egyáltalán nem új keletű. A legklasszikusabb, évszázados példa minden bizonnyal a tulajdonjog és annak korlátozhatósága, a társadalmi kötelezettségekkel járó tulajdon elmélete jegyében. De az elmúlt évtized során mind az Egyesült Államok, mind az Európai Unió jogalkotói szembenéztek ezzel a problémával a szervezett bűnözés és terrorfenyegetés elleni védekezés eszközeit és ezek korlátait keresve, például az elektronikus kommunikációs ágazatban, ahol a távközlési adatok megőrzése és megismerhetősége és a magánélet védelme között kellett egyensúlyt találni. De ugyanígy mérlegelni kell, hogy a legérzékenyebb példát hozzam, egyrészt a sajtó, a média korlátozatlansága, szabadsága, mint önmagában vett érték, másrészt az emberi méltóság védelme vagy a kiegyensúlyozott tájékoztatás, mint közjó sajtóval szembeni védelme között.

Fájdalmas beismerni, de nincs teljesen megnyugtató megoldás, nincs királyi út, nincs egyetemes képlet. Sem az alapvető jogok védelmét abszolutizáló fundamentalizmus, sem a közjó nevében az alapjogokon, az egyéni rendszeresen átgázoló állami túlhatalom nem járható út a 21. század kihívásaival kényszerűen szembenéző Magyarországon.

A Magyar Köztársaság Alkotmányának 1989-ben alapvetően megújított, a jogállamiság alapjait megfogalmazó szövegében még szerepelt egy rendelkezés, amely lehetőséget látott arra, hogy az alapjog korlátozható legyen. Úgy fogalmazott, hogy „Alapvető jog gyakorlása csak alkotmányerejű törvényben megállapított olyan korlátozásnak vethető alá, amely az állam biztonsága, a belső rend, a közbiztonság, a közegészség, a közérköcs vagy mások alapvető jogainak és szabadságának védelme érdekében szükséges”. Az 1990. évi XL. törvény törölte ezt a paragrafust az Alkotmányból.

Mégis, az elmúlt két évtized tapasztalatai azt bizonyítják, hogy nem lehet kiegyensúlyozott, rendezett közösséget építeni, ha kizárólag az egyéni szinten megfogalmazott jogok és szabadságok maximalizálására törekszünk. Ez egy diffúz, atomizálódó társadalom képletéhez vezet, ami nélküli a belső koherenciát, és képtelen az önvédelem minimumára.

A szabadságba forduló abszolút liberalizmus felszámolja a közösséget.

Bizonyára ez a felismerés is megjelenik az új Alkotmány szabályozási elveiben, amikor ismét utat tör az a gondolat, mely szerint, „az alapvető jogok korlátozásának mások jó hírneve vagy más alapvető jogainak védelme, a nemzet biztonsága, a közbiztonság, a közegészség, az erkölcsök védelme érdekében, e célok eléréshez szükséges mértékben van helye”.

Az idézett absztrakt elvben – az arány és mérték hangsúlyozása, tiszteletben tartása mellett – megfogalmazódik az alapvető jogok korlátozhatóságának lehetősége, a közjó érdekében. Ezen a ponton azonban egy jelentős életműű magánjogász, Nizsalovszky Endre professzor sok évtizeddel ezelőtt itt elhangzott akadémiai székfoglalójából figyelemztetésre kell hivatkoznom,

„A jogásznak tudnia kell, hogy az ő biztonsága csak absztrakt szemlélet mellett bizonyosság, de fényforrásai nem kelhetnek versenyre Isten égi napjával.”

A közjó keresése, jelentőségének megfogalmazása tehát nem ér véget az alkotmányozással, a jogalkotás, sőt a jogalkalmazás során, konkrét tényállások mérlegelésekor ismételten felmerül a közjó meghatározásának, védelmének problémája. Egy szabadság individualista és közösséglvű felfogása is ellentétbe kerülhet egymással, így a gyakorlatban mérlegelésre lehet szükség az egyéni jog és a közösség java között. Milyen útmutatásra támaszkodhatunk, milyen lámpásaink vannak hát a közjó keresésének útján?

4.

Előadásom ezzel foglalkozó negyedik részét egy képzeletbeli kormányzati kiskaté egyszerű kérdéseivel és válaszaival kezdeném: – Előfordulhat-e, hogy tévedünk, hibázunk a közjó keresése során? – Igen, előfordulhat. – Támogatja-e a külvilág a közjó határozott érvényesítésének szándékát Magyarországon? – Nem feltétlenül támogatja. A nemzetközi gazdasági élet, média és diplomácia gyakran más érdekek érvényesítésére törekszik. – Akkor jobb volna felhagynunk a közjó keresésével? – Nem, semmiképpen nem szabad felhagyni a közjó keresésével. A közjó keresése a nemzet elemi érdeke, a felelős kormányzás lényege, de figyelemmel kell lenni a kormányzás művészetének szabályaira is.

Milyen tudás enyhítheti hát a fenti kérdések és válaszok közötti feszültséget? Hogyan járunk el a közjó keresése során?

Az első szabály – az előbb már említett – arány és a mérték tisztelete. Mert, miként *John of Salisbury* fogalmaz a *Policraticus*-ban, a 12. század politikaelméleti főművében: „A jobbra hajlás a túl heves ragaszkodás az erényekhez. A jobbra hajlás a mérték áthágása az erényes cselekedetekben, melynek pedig lényege a mértéktartás. Minden túlzó hevesség az üdvösség ellensége... A jó dolgok túlzásba vitt gyakorlása pedig a legrosszabb. Ezért mondja a moralista: – Ostoba lesz a bölcsből, s az igazból igaztalan akkor, hogyha a mértéket áthágva törekszik az erényre.”

Ez az arany szabály – mutatis mutandis – a közjó érvényesítésére is irányadó. Odáig természetesen nem mehetünk el, amit boldogabb országok, boldogabb korszakok politikusi talán megtehettek, mint például egy másik Salisbury, *Salisbury* brit konzervatív *miniszterelnök* a 19. században, aki szerint „a good government consisted of doing as little as possible”. Azaz a jó kormányzás lényege, hogy olyan keveset tegyünk, amennyire csak lehetséges. De az arány és mérték, a körültekintés és óvatosság érvényesítése a közjó szolgálata során is kötelező.

Ehhez szervesen kapcsolódik egy másik szabály, a *politikai realitások felmérése és tudomásulvétele*. És ennek jegyében egyebek között annak teljes elfogadása, megértése, mintegy belsővé tétele, hogy Magyarország részese egy európai és transzatlanti értékösszességnek, politikai közösségnek és intézményrendszernek, gazdasági integrációnak. Ne legyen kétségünk afelől, hogy összességében nyertesei vagyunk a földrész gazdasági, politikai egységesülésének. Nagy veszteség volna, ha Európa újra „harminc-egynéhány féltékeny és gyanakvó államra esne szét”, miként Márai Sándor fogalmazott egykoron. Aki esetleg ellenpróbát akar látni, az tanulmányozza a két világháború közötti magyar külpolitika kétségbeesett és jórészt eredménytelen erőfeszítéseit az elszigeteltségből való kitörésre. S mindezt – visszatérve a mába – hasonlítsa össze például a magyar EU-elnökség kínálta elvi mozgástérrel, alakító hatással, befolyással.

Sokunk álma, s legalább negyedszázad, 25 év kemény munkája van abban, hogy ezt elértük. De amikor a klubhoz önként csatlakoztunk, annak szabályait is tudomásul vettük. Erre utal a hatályos Alkotmány 2/A §-a is, mely szerint „A Magyar Köztársaság [...] egyes, Alkotmányból eredő hatásköreit a többi tagállammal közösen gyakorolhatja; e hatáskör gyakorlás megvalósulhat önállóan, az Európai Unió intézményei útján is”. Ez a rendelkezés egyébként – teljesen indokoltan – helyet kap az új Alkotmány szabályozási elvei között is. Ugyan az Európai Unióban egyáltalán nem szűnik meg a nemzeti érdekek érvényesítése, súlyos tévedés volna ezt gondolni, de kétségkívül más dimenzióba kerül, más játékszabályok szerint történik.

A közös koordináta-rendszerhez tartoznak az európai alkotmányos hagyományban megtestesülő értékek, az Európai Emberi Jogi Egyezményben és az Európai Unió Alapjogi Kartájában kidolgozott normák. Ezek pedig korlátokat szabnak, nem annyira a közjó gondolatával szemben, hanem inkább a közjó érvényesítésnek módszerét, mikéntjét illetően.

A jogalkotás és ehhez kapcsolódva a közjó érvényesítése tehát nem valamiféle *terra incognita* vagy politikai senki földje tájain történik ma, hanem egy jog által építkező integráció keretei között, ahol ráadásul az európai jog alkalmazását erős, nemzetek feletti hatalommal felruházott intézmények, mindenekelőtt az Európai Bizottság és az Európai Bíróság őrzi. Döntéseik pedig nem jámbor politikai óhajok, de adott esetben sok milliárd forintnyi következménnyel járó ítéletek.

Természetesen itt most egy külön előadás következhetne arról, hogy maga az Európai Unió mennyiben adós polgárainak a közjó érvényesítése területén. Indulva onnan, hogy az unió nem meri vállalni – még a politikai nyilatkozat, preambulum szintjén sem – a földrész kulturális lényegét, kohézióját adó zsidó-keresztény vallási hagyományt, s végződne ott, hogy az unió még mindig nem kellő súllyal foglalkozik például a földrész demográfiai hanyatlásának kérdésével vagy a kulturális sokszínűség problémájával és a történeti nemzeti kisebbségek ügyével. Ellenben az Európai Emberi Jogi Bíróság és Európai Bíróság komoly figyelmet szentel a nemi identitást váltó párok, transzszexuális személyek kapcsolatának, netán házasságának.

De mindez a lényegen nem változtat: a magyar politikának, a törvényhozó hatalomnak – a közzé legjobb szándékú keresése során is – figyelembe kell vennie a *cselekedeteit övező konkrét valóságokat*, köztük az Európai Unió intézményeit és hatályos jogrendszerét. Mert nincs remény arra, hogy ezeket egyetlen huszáros rohammal megváltoztathatjuk, sokkal inkább szívós, céltudatos érdekérvényesítésre, ha kell, „fogcsikorgató türelemre” van szükség. A közzé szolgálatában, a jogalkotásban, a diplomáciában. Miként a költő mondta: „Ahogy lehet...”

(A Magyar Tudományos Akadémián 2011. január 20-án az alkotmányozásról rendezett konferencián elhangzott beszéd szerkesztett változata.)

[« vissza](#)

